

יעקב שביט: המים הבאים מן הנילוס הכחול

חנוט בחליפה החדשה, שתפר במיוחד לכבוד המאורע אצל אחים אלקסנדר ב"הדרך בא נחמיה אפשטיין להציע את הצעת הנישואים. הוא שרט בדלת ובכנס כשעיניו גבוכות כעיני כלב־שעשועים יתום. קודם הזליף על שערו הכסוח בושם ביד נדיב וריח עלה ממנו כמו מערוגת אפונה ריחנית. שתקן השחיל את גופו בדלת המטמם והתישב.

סגרתי אחריו את הדלת. בשמיים לא נראתה פיסת ענן וציפרי־מוביל כבדות הן תלויות סביב עץ האורן. רק גש ואסוף אותן כאסוף ציפרי שליו עייפות. אפשטיין תלה בנו מבטים ביישניים והסמיק. לרגע נראה גימגומיסט מאוהב הבא לבקר לראשון את הורי נערתו. הוא לגם בקולות עדנה את מרקה־גריסים הצהבהב ושתק שתיק רבת־משמעות. אחר פתח לדבר סחור־סחור, כמכונית־צעצוע על הריצפה.

"אז מה, עדנה, יש הרבה הזמנות?"

"יש, תודה." דמי־הביטוח לא הספיקו ולכן החלה אמי לתפור בבית. לאחרונה הרכיב משקפיים עבות־מסגרת. כשהיתה קוראת במכתבים הישנים היו דמעות נקוות בעיניו והיא היתה דומה לינשוף חכם ועצוב.

"והמחירים?"

"שלא יהיו נמוכים יותר."

"המרק ממש נהדר."

"תודה."

"ואיך בית־הספר?"

"בסדר", אמרתי.

"אל תתן להם שירביצו לך", אפשטיין אמר.

"הם לא מרביצים".

הוא הביט בי בעיניו והשתתק, כאילו התקלקל משהו.

"כבר עברה שנה...", התחיל בקול מאנפן. אמי הפסיקה אותו בקול קשוי.

"אל תדבר על זה עכשיו, מר אפשטיין".

נזוף, השתתק. תמיד ביקש שאמי תקרא לו בשמו הפרטי. מתקן היה אותה כמטמחט על לוח פטיפון עקשן. היא הוסיפה לקרוא לו 'מר אפשטיין'.

עברנו אל הכורסות בחדר־האורחים הקטן. אפשטיין פישק והגיף את רגליו בתנח של גזירת מספריים. הוא אמר שבדיוק לפני עשר שנים עלה ארצה. אמי החוויר למורת־רוחה היו נסיונותיו להטיל שוב ושוב את רשת זכרונותיו מתוך תקוה להעלו משהו בעל־ערך. כל אותה שנה נהג כדוד רחמן וטוב־לב מן האגדות. הוא דאג לפי

מסידורי הקבורה ועד השגת דמי־הביטוח ורכישת מכונת־התפירה.

"מה השעה?" שאל.

"עוד מעט ארבע", אמי הציצה בשעון־הזהב הדומה לראש סיכה גדולה.

"רוצה ללכת להצגה יומית?"

"בטח!"

הוא שלף את ארנקו והניח בכף־ידי מטבע־כסף.

"אתה עוד פה?"

"לא".

נעלתי את סנדלי והשארתי אותם לבד.

בסרט שהשור־לבן הצטמק דודו של קונראד כדי גודל עפרון. הילדים באולם צהלו משמחה לאיד. גם נחמיה אפשטיין הצטמק כדי גודל של עט־נובע "פרקר", כמו זה שהביא לי ליום־ההולדת. בסתר בא העט לדירה וכתב לאמי מכתב־אהבה על המכ־תבים הישנים. אמי היתה מוחקת והכתב היה צף עולה כדיר־סתרים. אמי דחתה אותו והוא התעקש. כמה וכמה פעמים ביטל תכניות נישואים אפשריות מפני אהבתו לאמי. פעמים אחרות תיכנן תכניות־סרק כדי להעמידה במבחן. במשך השנים השתנה אט־אט וממאהב צעיר ונמרץ, בעל רעיונות, הפך להיות מחזר קשיש. פאתטי, אובד־עצות, מסובך.

לפני שנים רבות התעתד נחמיה אפשטיין לשאת את אמי לאשה. ערב אחד הגיע אבי מסוריה, שם עבד בחברת צינור־הנפט, והם הלכו יחד לראות את יונף שמיט שר ב"אורה". כל הדרך התווכחו על פוליטיקה. אפשטיין דיבר הרבה נגד הסוציאליס־טים ואבי הינהן בראשו וריב הזמן שתק. עורו היה שזוף מאד ושפתיו יבשות. אפ־שטיין בא ממשפחה עשירה שמוצאה מאודיסה. עשרות פעמים שב וסיפר על הארמון הנהדר שהיה שם לסבו ואיך ראה במרעינו את אלמנתו הישישה של הסופר צ'כוב יוצאת מחזיקת שמשיה מטקסי ישן. הם יצאו יחד עוד כמה פעמים ואפשטיין השאיל לאבי את חליפתו, שהביא מפאריז. בלילה שפך נפט על החליפה והציתה עד שהפכה סמרטוט חרוך. שאותו קבר בחצר הבית המשותף. הוא בלע אה עלבוננו בשקט. צריך היה להתנפח לשם כך כנחש גמיש הבולע שפן גדול. שברעות נעלם מאופק חייו של הזוג הצעיר ואחר שב כמו לא אירע דבר.

נחמיה אפשטיין ואבי נקשרו בידידות אמיצה כשנפגשו בפאריז. אפשטיין בא לשם בדרכו לאמריקה הצפונית ואבי, שבא מגבול פולין־רוסיה, בדרכו לארגנטינה. הם הגו תכניות מפליגות, עבדו בשוק בסחיבת קדלי־סוסים וירקות, גרו בחדר מרופט, ללא חדר־אמבטיה ובית־שימוש, למדו צרפתית מספר־לימוד משומש והלכו לאופירה. הם ראו את "כרמן" שבע פעמים בעמידה ושלש פעמים שמעו באסיפה מפלגתית את ליאון בלום. אפשטיין אמר שצרפת בסכנה וכי בארמונות של ורסאי עוד ייפתחו משרדי הוועד המרכזי. משפלתה הפרוטה מכיסם ביקש אפשטיין להתגייס ללגיון־הזרים. עשוי היה למות מות־גיבורים בהודו־סין או מדגסקר. בצעירותו ביקר פעמים

רבות בשדה-המערכה המשוחזר של באלאקלאווה. אבי תפסו ברגע האחרון והם החליפו מהלומות. שבוע לאחר-מכן ניסו להתגנב לאניה המפליגה לאמריקה. מן הסירה הושלכו אל החוף וחזרו ליבשת אירופה הדוויזה. סחוטים כעכברים שרצחו בגיגית. הם לא היו הרפתקנים או פרפרים שכורי-אור ולא התפלמסו על מרעקת הקיום האנושי, אולי מחוסר פנאי. רק מסיבות הזמן סיתררו אותם כמו ששיבלת-גהר מסחררת כפיסטיעץ תועים בריקוד שגעוני. לאחר הנסיון חככו בדעתם, נסעו בהתגנב עד מארסיי, ומשם הפליגו לארץ-ישראל.

על החוף עלו בהדרת-חשיבות, צמד תרנגולים שאולף בלולי פאריז; כך, לפחות, התימרו להצהיר. הם קירקרו צרפתית פגומה והזכירו מקומות כבני-בית. השמש הדורסנית הפיגה מהר את התלהבותם: זמרטה את הנוצות. פאריז הפכה צללית רחוקה, דיקיה כהיגומה, פריכה עד כדי התמסמות או התרחקות במורד הגהר.

קניץ אחד יצא. נחמיה אפשטיין מתוך צלולואיד של סרט אילם ולקח אותי במכונניו הישנה. חורבה-על ארבעת גלגלים שרכש בהזדמנות. אל חוף היים. הוא לבש בגדיים ארוך זמפוספס-צבע, המגיע עד ברכיו, בעל כתפיות, ושאל תיק פלסטיק ובו ארבעה כריכים ותרמוס תה קר, מתקתק. הרבת דברים היו לו לומר נגד הצורה בה העולם מתנהל. הוא אמר שאייזנהאואר היה גנרל בינוני ובעל-מזל אבל כנשיא הוא שווה פחות מזבן בחנות-מכולת. הרוסים, אמר אפשטיין, מסובבים אותו על האצבע הקטנה. הוא התחפר בגומה רוויה לחלוחית וכיסה את כרסו בחוליים רטוב. היתה לו פלומה זהובה וטבור בגודל אגרוף. שאלתי אותו מדוע המים בים כחולים.

אפשטיין קימט מצחו כאילו לא ידע את התשובה. לפתע נראה תרנגולת זקנה, שמחי טטים במעיה.

"הם באים מן הנילוס הכחול", אמר בסבר-פנים מרציץ, מנער את החול לפתע. "בני לוס הכתול המים כחולים, כמו שבים האדום הם אדומים ובים השחור הם שחורים". השמש היתה רוחשת כדבור, ענק, מוטרד וזועף. הקצף תפס ברעמות הסוסים הכחולים השוצפים מן הנילוס הכחול ושעט עמם אל החול. המציל הגברתן ציפצף בלי הרף ומרחוק קרבה אגיה אל הגמל.

על החוף סיפר לי איך מת אבי. הסיפור היה עצוב ומזעזע. משזכר אותו ניסה אפשטיין, לאחר שסיים לספר, לטבע עצמו במים השקטים, הכחולים.

אפשטיין חשב לנצל את המלחמה לעשיית עסקים בשוק השחור. נפש הסוחר שבה וניעורה בו לחיים. שוב לפתו אבי הוא נכנע. הם הקימו חברה קטנה לעבודות בטון והקימו מקלטים וביצורים. בחדשים בהם התקדמו טוריו של המלך פארוק לעבר תל-אביב עבדו אפשטיין ואבי כמטורפים. כשחזרו הביתה דמו לשלדיהם של תרעי-מדבר שנחשפו על-ידי הרוח. אחרי המלחמה המשיכו באותן עבודות. אפשטיין כבר היה עייף מן המאמץ וביקש לפרוש. החיים הנוחים של השנים הקודמות פיתו אותו. הם הסכימו לגמור את העבודה בה התחילו ולהפסיק.

באחד הערבים האחרונים קרה האסון. הם עבדו עד שעות מאוחרות כדי להחיש את הגמירה. בערב הגיע למקום אוטר־משא עמוס מלט. אפשטיין עלה ראשון וישב ליד הנהג כדי להורות לו את הדרך. אבי נשאר למטה. "עלה", אמר אפשטיין לאבי. "למה לך ללכת ברגל. מאוחר כבר". אבי עלה על כבש המכונית, ליד הנהג. מן העבר השני, בתוך האפלולית, הגיחה מכונית אחרת וכנפה אחזה כקרוס בחולצת אבי וגרדהו אל הכביש. אפשטיין פנה אל אבי וראה שנעלם.

הם עצרו בחריקה, סומים מאימה. ומצאו את גופתו רטושה על האספלט. אפשטיין בכה. הריח המלוח בא מעיניו. לא מן הים. כדור פינג־פונג היפה בגבו. הוא לא שם לב.

הם היו רחוקים מכל מקום־ישוב. אפשטיין עטף את הגופה בשמיכה צבאית ונסע במשאית עד למחנה צבאי קרוב. שם דחו אותה. הוא המשיך בנסיעה. לפנות־בוקר הגיע לחיפה. הקבס תקפו בכל רגע והוא בלע את מעיו. סירבו לקבל את הגופה בלי חתימת רופא. אפשטיין הרים אותה, עטופה שמיכה צבאית ירוקה, פתח את דלת חדר־המחים, השעין את הגופה על הקיר ונמלט כל עוד רוחו בו. ליד הגדר הקיא והקיא ושכב מעולף. כשהתאושש, עצר מונית ונסע אל דירתו השכורה. כל הלילה תקפו אותו סיוטים. השמיכה התרוממה מעל פני אבי ועיניו היו זוגיות ומאיימות כיריית אקדח. בצהריים נסע אל אמי והניח יד פועה על מרפקה. הוא בכה ואמי היתה צריכה להסתלק לחדר השני כדי שבכיו לא ידביק אותה.

אפשטיין ייבב.

הוא התרומם מתוך הגומה וניצב על ארבע. עיניו היו נעוצות בי, קרועות לרווחה.

"גם אתה מאשים אותי?" קרא. מחריד זוג מתעלס בקירבת־מקום. מעיו עלו לתוך גרונו. הוא אחז בבטנו ודהר מתוך הגומה אל הים.

הים היה שקט מאד. נינוח, והגלים השובבים טילטלו אותו הנה והנה כמו בערסל. אפשטיין הקיא ורחץ את פניו. הוא ניער את המים משערו ושף את עיניו המלוחות. לא הביט אחור אלא המשיך בריצה מבוהלת אל תוך המעמקים השקטים. הופך במרו־צתו גלגל־גומי נפוח.

כעבור שעה, כשהייתי כבר נצלה מחום, חזר מושפל זיגע ולא הוסיף מלה. הוא ליקט את חפציו ואת הכריכים קבר בחול. בבגד־הים הארוך נראה מוקיון שנכשל. הוא קיזה שאספר את המקרה לאמי ובכך אעורר את רחמיה. הוא המתין עד בוש. אני לא אמרתי דבר. רק הלכתי לקרוא ב"אנציקלופדיה נעורים" על הנילוס הכחול ועל מסעות המגלים אמיציה־הלב. כשחזר לבקר לאחר חודש־ימים הביא לי אופני "ריילי" מבריקים. בעלי כידונים מצופים גומי אדום. הוא ריוח את רגליו בשבתו על הכורסה הקבועה שלו ואמר שהחליף את עסק חמרי־הבנין בעסק נוח יותר. הוא פתח במרכז החדש סוכנות לעגלות ילדים וחינוקות.

יכול היה לשבת שעות ארוכות בלי לדבר. את השאלות בחשבון התקשה לפתור. משנה

לשנה ידע פחות ופחות. גם הצרפתית שלו הפכה זימגום מלא טעויות ותללים. מכונת התפירה זימזמה בלי הרף: בחדר השני. הוא נאנח. אילו נעתרה לו, היה קונה לה בית חדש והיא היתה יכולה להסיר את משקפיה המכוערות ולתפור לה שמלות. אילו נעתרה לו היה מוכר את העסק ופונה לעסקים גדולים, ימים לכשרונו הגדול.

אפשטיין ישב בחדר-האורחים כשנכנסה הגברת ורטהיים ושאלה מדוע אין השמלה שהזמינה מוכנה. "החתונה של אלישבע מחרתיים", היא אמרה, "את לא יכולה לתאר לעצמך שאני אבוא בלי השמלה החדשה". אמי תירצה במשהו. זכרתי סיפור עצוב של אוסקר ויילד, אפשטיין קרא את הבעת-פני גיעגעע משהו בדבר הסנוביות הייקיות והחתונות המפוצצות. הוא קם, פניו מכוסים קרום קשה, והתמתח. באחת היה לנסיך המאושר הניצב על כנו הגבוה במרכז העיר. הוא נכנס לחדר השני. שמעתי קולות רמים ונרגזים שבתוכם שקע קולו של אפשטיין כעופרת. הוא יצא מן החדר וזנבו בין רגליו. "נבלה", גידף. מכונת-התפירה זימזמה במרץ והגברת ורטהיים יצאה גאוונה ושילחה באפשטיין מבט-מנצחים ארסי. האוויר פס מריאותיו והוא נתלה בתוך המקטורן כדחליל. פתאום ניתק מן הרצפה ויצא בצעדים כעוסים.

ארבעה ימים לאחר אותו מעשה הגיע אדם שהציג עצמו כיונה קירשנבאום, סוכן של מכונות-תפירה "מדוקס". גשם דק ניקר את השמשות ונמתח מן העצים בחצר כאטריות ארוכות ורטובות. אמי היתה רכונה על מכונת-התפירה הישנה כששערותיה המאפירות אסופות. פניה היו נוגים, פני נסיכה נדונה לפלך. יונה קירשנבאום סקר בבוז את המכונה.

"כמה שנים היא אצלך?" הוא שאל.

"שש שנים", אמרה אמי.

"טראנטה?" שירקק.

"היא עובדת טוב מאד", אמרה אמי.

"גברתי", פתח יונה קירשנבאום, "מכונת-תפירה זה לא בן-אדם. במכונות-תפירה יש כל שנה מודל חדש וטוב יותר".

"כן", אמרה אמי, "אתה צודק".

"את רואה?" הסתער, ממרק את זוגיות משקפיו. "אני מציע לך לזרוק את הטראנטה הזאת ולרכוש במקומה את המודל החדש, שרק עכשיו הגיע ממנו המשלוח הראשון למזרח התיכון".

הוא דיבר על מעלותיו של המודל החדש ועל כך שמי שתופרת בו מרגישה את עצמה כמו הורביץ בפסנתר ויאשה הפץ בכינור. הוא נע אחרי אמי כשרשור ופיתה אותה. היא חתמה על הניירות. חרבות הברקים פילחו את בטנת השמיים השחורה והמים נשפכו בלי הפוגה. לעצים היו זקנים סבוכים המגיעים עד לקרקע. קירשנבאום רץ תחת מטרייתו אל הטנדר. שוב לא ראינו אותו. כמה ימים לאחר שנעלם באה מכונת-משא ופרקה את מכונת-התפירה החדשה. אמי עטפה את המכונה הישנה בשמיכה והביטה עליה בצער כהבט עגלון בפגרי סוסיו. זימזומה של המכונה החדשה היה חרישי וקל.

אפשטיין קינה בקפידה את נעליו בחוצלת הכניסה. חטמו האדים ומשערתיו נדף ריח הגשם הטוב. הוא הסתובב בחדר-האורחים וכרה אזנו לצותת לזימוזם המכונה. המלנכוליה החרפית התחלפה בהבעת פליאה.

"מה אני שומע, זו לא הפרידה הזקנה שם?"

"לא", אמרתי, "קנינו מכונה חדשה".

"חדשה? מה אתה סח! מתי?"

"שלושום. המודל הכי חדיש".

הוא שירקק.

"שומעים. יש לה קול של מנוע-סילון".

הוא נכנס לחדר השני כילד הפותח את מתנת יום-ההולדת שלו.

"תתחדשי?" חיבק את אמי.

"במה?" שאלה אמי.

היא היתה רכונה על חליפת-החורף של גב' יעקבסון, אשתו של רופא-השיניים הידוע. אפשטיין בחן את מכונת-התפירה מכל צדדיה ומישש אותה בעדינות.

"עכשיו תוכל לעשות שיעורים בלי הרעש הנורא", אמר.

אחר-כך התעכבו והתאחרו הודעות-התשלום. אמי שלחה מכתב-תזכורת כתוב בכתב-ידה העגלגל. מכתב-תשובה, מודפס במכונת-כתיבה, הסביר לאמי כי החברה החליטה — בשנים לב לעובדה שהיא היתה הקונה הראשונה של המודל במזרח התיכון — להעניק לה אותה חינם.

שוב הציע אפשטיין נישואים לאמי. היא סבלה מיחוש-יראש וקומתה השתופפה מעט מחמת הישיבה הרצופה ליד המכונה. החורף התארך והבידודות קשתה על אפשטיין. חייו עברו באפס-מעשה—והיו לו כמה חלומות שביקש להגשימם. הוא שכב על מיטתו בעיניים פקוחות וזכר את חליפתו העולה באש כבגדי מדיאה. הגיע הזמן, מילמל, שאמי תתאושש סוף-סוף ותצא לחיים חדשים. נדר הנזירות שלה כבר ישן ומיותר. הרי הוא נשא את גופתו של אבי, כרע נאמן, והמתין שנים רבות. בזווית התקרה טווה עכביש רשת-קורים דקיקה ואור המנורה הדלוח עשה אותה אריג-כסף מעשה ידי תופרת-עילית. אבק פידר גם את החליפה. שתפר שנים קודם-לכן אצל "אחים אלקסנדר". כשהגענו לתרגילי אלגברה משך אפשטיין ידיו והציע שילמדני רוסית. שיחקנו "דמקה". אפשטיין התרתח על הממשלה ואמר שעגלות-ילדים הן עסק בטוח. יהיה מה שיהיה, תמיד אנשים מולידים ילדים וצריכים להוביל אותם בעגלות.

אחותה של אמי, שושנה פינגרש, באה ביום של שמש מלטפת. גוררת אחריה את בתה רימונה. כדוב-קרקים צועני דילגה על פני הלוחות הפזורים על הכביש. היא נופפה ידיים במרץ כאילו נפרדה מאתנו ברכבת הנוסעת בסרט-מלחמה. לרימונה היה גשר נטוי בין שיניה הבולטות ושתי צמות מדולדלות. דודה שושנה דחפה לתוך כף ידי חפיסת שוקולד-חלב, שנמסה כבר בתיקה. היא סקרה אותי כאילו היתה בשוק-

העבדים של רומא ואמרה שאם אוסיף לגדול כך איעשה דון ז'ואן גדול. אני שיחקתי עם רימונה "דוק" והן דיברו בחדר השני. אפשטיין היה אז אובד-עצות. הוא הסתובב כמו שבשבת על ראש תורן, קרא רומנים וז'ורנלים, וכשהבתין שפרסו מתבלטת יתר על המידה גרשם למכון לפיתוח שרירי הגוף. בוקר אחד הפיל את המשקולת על רגלו והפסיק את ההתעמלות. הוא קנה לי את המתנות היקרות ביותר. הכל ללא הועיל. הציפור טרבה לפרוח מתוך כלובה. אפשטיין שקל בדעתו מעשי-רשע איומים. הוא חשב למיזות הדוד הרע, הנקמן, המרעיף צרות על ראש אהובתו הסרבנית עד הפגיעה. הוא חשב לקשור אותה בחובות קשים, להוציא לה שם רע וכו'. לבסוף נסע אל שושנה.

"כבר שבע שנים עברו", שמעתי את שושנה מצרצרת. "את לא חושבת שהגיע הזמן?"

"הגיע הזמן למה?" שאלה אמי.

"יעקב עבד שבע שנים אצל לבן".

"ארבע-עשרה", אמרתי לרימונה. היא לא ידעה מה אני סת.

"מה שלום אביגדור?" שאלה אמי.

"עלה בדרגה", התפעלה שושנה. "הבוס עיכב אותו אבל עכשיו הוא מת מהתקפת לב".

"יפה מאד", אמרה אמי.

"תשמעי לי", שבה הדודה שושנה ולפתה את השיחה באצבעותיה השמנות. "הוא מסתובב כאן כבר שנים. את מוכרחה לשכוח את כל מה שהיה. הוא גבר טוב. אלוהים, איזה כשרון מתבזבז אצלו על עגלות-ילדים, התיזה בבוז.

"יש לו באמת כשרונות", הסכימה אמי.

"את כבר לא בת שבע-עשרה", התפרצה שושנה. פקק סבלנותה סס לעבר התקרה וקיטור-הרותחים שלה שטף את המדר.

"מלאו לי ארבעים-ושתיים בחודש שעבר", אמרה אמי. מספר משקפיה היה עכשיו חמש.

רימונה געחה בבכי. היא אמרה שמקל ה"דוק" לא זו. אמרתי לה שיש לה שיני סוס. הדודה שושנה מחטה את אפה במטפחת מקומטת.

"אם היה גבר בבית הזה היית מקבל שתי סטירות-מצלתיים", רטנה ורווחה את רגליה. שוקיה היו עבותי-בשר ושעירות.

אינני יודע מה אמרה לאפשטיין. הוא בא כעבור שבוע, עונב עניבה מנוקדת פרפרים צהובים-ירוקים. היו בכיסו שלושה כרטיסים לקולנוע. בדרך סיפר על עסק חדש שהציעו לו, עסק מפוצץ. "בארץ הזאת באות ועולות כל מיני הזדמנויות. אתה רק צריך להמתין בסבלנות ולקפוץ בזמן הנכון". הוא פסע פסיעה אחת לפנינו ופילס דרך אל המושבים. בחשיכה נצצו עיניו מהתלהבות. הטנקים האיומים התקדמו בין החורבות. שחקן רוה שפניו מכורכמים ומכוסים ברוך, יידה לעברם רימוניד ולהבת

אש פרצה. פתאום הגיח מטס מטוסי-הפצצה ממערב המסך והטיל ביצי-ענק על העיר. בקצה המסך השתלשל קן של ציפורים ופתילי הקש עטפו את המטוס הקיצוני. טייסו נאלץ להימלט בצניחה. חופת מצנחו נפתחה כפטריה לבנה.

"זו לנינגראד", אמר אפשטיין בקורת-רוח. "הם לא יצאו משם חיים".

הוא זיות את מבטו וראה את מושבה של אמי ריק.

מבולבל הסתובב כה-וכה בחשיכה. האנשים בשורות שמאחרינו צעקו עליו. הוא השיג את אמי במעבר.

"אני מצטער, עדנה", הימהם. "חשבתי שזו קומדיה".

יצור אומלל. ילדים משלו לא היו לו. יום אחד התרחח ואזר את חלציו הבורעים. הוא יצא אל הסימטה שליד החוף לפזר ממזרים שישאו את שמו. אפשטיין חזר כשלבנו מלא נוזל עכוררי. הזונה גררה אותו אל מאחרי אחד השיתים. הוא, הנדיב וההגון, שהיה מתאפק שעות כדי שלא יטיל את מימיו ברחוב, אפילו היה מסתכן בהרסבת מכנסיו. ברח משם, שומט שטר-כסף כעלה-שלכת.

אחרי-הצהריים קראתי על המעשה בדידאלוס ואיקארוס. אפשטיין עמד על אדן החלון. מקריח כעורב זקן, השיק את כנפיו. הוא היה עורב-צעצוע, עשוי פח. אמי גורה במספריים וסיפה היתה בין שיניה כמאכלת דקה. השמיים היו מרחב תכול עדי-אין-קץ. מלוטשים כמראה ונציאנית. בית חדש הסתיר את מראה הרחוב. לילדה שבאה לגור בו היו תקליטים לריקודים ובימי-ששי טירטרו התקליטים עד חצות. אפילו סתווי היוצא בפיג'אמה אל המרפסת לא הצליח להשתיק את הרחוב. "תראי את המהנדס החשוב הזה", רטן באזני אמי. "הוא יכול לישון עד מאוחר, אבל אני צריך לקום בחמש". מן הים באו עננים סגלגלים והשמש משכה אחריה המון חוטי-משי. אפשטיין התגורר מעבר לכביש הראשי. מהלך שני קילומטרים בערך מביתנו. דירתו היתה מעל "המרכז", שם היתה חנותו.

הוא לא היה בבית. המתנתי לו למטה. בשמונה הגיח אפשטיין מן הפינה. אשה דקה ושחורה הלכה לידו על עקבים גבוהים. אפשטיין הגיע עד כתפיה. המראה היה עלבון קשה שננעץ בלבי עד נדנו. אפשטיין היה עלוב ושקרן. בוגד. הוא חיך והאשה הדקה יצחקקה צחוק מכוער. אני התפתלתי בפנית הרחוב כמו כלב מופה-כלבת. אור עלה מאחרי הווילונות שתפרה לו אמי, כשעבר לדירה החדשה. מאחריהם נעו שתי צלליות כהות. צלם היה דומה לשתי נמלים שחורות. גדולת-לסת. על החול החם של החצר. רציתי לידות חלוק-אבן בשימשה ולברוח. עליתי ודפקתי בדלת. אפשטיין השתהה ואחר פתח בהיסוס. עיניו התרווחו והנואף הזקן מילמל דברי-פפרה מבולבלים. הוא הכניס אותי פנימה ושאל לשם מה באתי. אולי רבתי עם אמי ואני צריך דמי-כיס.

האשה יצאה מן החדר השני ורכסה את רוכסן שמלתה הירוקה. אפשטיין אמר שאני קרוב-משפחה שלו. לחצנו ידיים. האשה העניקה לי חיוך עצל והסתכלה בשעון. אפשטיין פכר את ידיו בייאוש ופיספס בלי הפוגה, מנתר מנושא לנושא. הוא ניגש אל

החלון אך לא פרח בעדו למקום כלשהו. השרשרת קירקשה והוא שאל אם אני רוצה לשתות. "מה השעה כבר?" שאלה האשה הדקה. שעון־הקוקיה של אפשטיין היה תלוי היישר מעל חטמה.

"שמונה וחצי", אמר אפשטיין בתחינה. הוא פירכס כצב שהנח על גבו. "כבר מאוחר." האשה הלכה אל התיק ושלחה חפיסת סיגריות. אפשטיין הביט בי כאיש אומלל. לפתע התעשת. "תלך עכשיו", אמר. חלוש. "בשבת ניסע לטיול בגליל".

לא נסענו לטיול בגליל. אפשטיין בא אלינו. מוליך אתו אותה אשה דקה. "עשית כבר שיעורים?" קולו היה סוכר ורדרד מגולגל על מקל. הזכרתי לו את הגליל.

"הגליל? מה יש בגליל? הכי טוב לשבת בבית ולקרוא ספרים", אמר. "בספרים אפשר לקרוא על אלסקה ולא רק על הגליל".

הם שתו סודה במי־פסל. אפשטיין הציג את כלתו לעתיד וסיפר על מעלותיה. היא היתה פקידה־כתבנית ב"צים". הם יסעו לירח־דבש לאילת.

"למה לך לנסוע לאילת?" אמרתי, "יותר טוב שתקראו ספרים על אוסטרליה".

אפשטיין צחק. נזוף. עליזה קישקשה משהו על אופנת השמלות החדשה. ישבנו על הגזזוטרסה הנמוכה. ירח עוברי החל לפרום תפרי עננה אפורה והציץ החוצה. אפשטיין צייץ דברי אהבה. הוא סיפר לעליזה פרוכטר על נפלאות פאריז, שאיננה היום מה שהיתה לפני שלושים שנה. כשקמה ללכת לבית־השימוש גחן אפשטיין אל אמי ולחש על אזנה.

"איך היא נראית לך?"

"בהורה שקטה", ענתה אמי.

"שקטה!" אפשטיין גנח ונחיריו נפערו. "שקטה? הו! הו!" הדם זרם אל ערפו.

"יש לה משרה טובה", אמרה אמי.

"היא טיפשה", אמר אפשטיין.

"אשה טובה לא מוכרחת להיות דוקטור", הגנה אמי על האשה הזרה.

אפשטיין חיבק את מתניה של עליזה פרוכטר כשיצאו מן הבית והבטיח לשלוח לאמי את ההזמנה הראשונה. זה היה ביולי. בספטמבר פגשה אותו אמי ברחוב ואפשטיין ביקש את ניומיה. אמי ליוותה אותו לדירתו. אפשטיין אמר שהנשים של היום אינן הנשים שהיו פעם. הוא סיפר איך שבועיים לפני החתונה פגשה עליזה בר־ב־מלחים מן האניה "מולדת" והשליכה אותו מעליה.

הומו עלה.

אמי חלצה את נעליו וסייעה לו להיפנס למיטה. אפשטיין התוודה באזניה על אהבתו שתחילתה לפני שנים רבות. ואמר שבלעדיה חיו אינם חיים. הוא אינו מסוגל לעשות שום דבר. האהבה הטילה בו שיתוק שנגדו עדיין לא המציאו תרכיב־חיסון. אמי הניחה יד על מצחו והגישה לו תה בלימון.

אחר־כך איוררה את החדר ושטפה את הפלים בכיור המטונף. הוא אמר שהיה ידיד בלבי־ונפש לאבי אף־על־פי שאבי בא מפולין והצביע בעד "אחדות העבודה". הוא התכוון למפלגה אחרת, אבל השמות התבלבלו בזכרונו. אמי שטפה את הרצפה והדיחה את האבק. הרופא שהזמינה ציוה לאפשטיין די־אטה המורה, להקל על האולקוס שלו; אולקוס שנגרם כתוצאה מאכילה בלתי־סדירה ומאוכל קלוקל.

אפשטיין התחיל לאכול במסעדת־הרווקים של פרינץ. לפעמים הייתי מהרהר מה היה מתרחש אילו נעתרה לו אמי, במפתיע. בוקר אחד היתה קמה ומחליטה שדי לה באלמנות וכי צריך מישהו לדאוג לעתידי, לפחות עד שאֶתחנן ואֶקנה דירה. הכל היה מתהפך עליו. הוא היה משול לרוכב המתחנן לפני סוסו שיסכים להיעקר ממקומו ולפסוע. אם היה הסוס פורץ בדהרה היה מוטל על גבו מפוחד ומעולף. לפעמים הייתי עובר ורואה אותו שותה בשקיקה את חמיצת־הסלק שאהב ואחר קם ומפור פתייתי לחם לדגיה־זהב בבריכה העגולה שבחצר. אפשטיין שאל מה שלומה של אמי והסתיר ממני את השבועונים שהציץ בהם. היו שם נשים חשופות־חזה.

סיפרתי לו. אמי היתה חייבת לחדול מן התפירה. עיניה כאבו. היא הזקינה בלי־משים והיא חוזרת על אותם דברים כתקליט מקולקל. מנעול כבד היה תלוי על שפתיו של אפשטיין.

ימים ארוכים חשב אפשטיין על הענין.

סרסורים וקבלני־בנין החלו לבוא אלינו. אפשטיין רמו להם על השלל. עכשיו, כשחוקה־העזר שונה, אפשר היה לבנות על המגרש בית־דירות בן שלש קומות. שש דירות בסך־הכל. אמי התהלכה בעקבותיהם בחצר כמלכה קשישה המגורשת למחרת היום מארמונה האהוב. היא בכתה בסתר. את הבית בנה אבי כשהיה בא לחופשות ארוכות. עד שסיים את בנייתו גרנו בחדר שכור. לא היתה לה ברירה. היא חשבה על הליכתי לצבא ועל לימודי באוניברסיטה וכל השאר. הקבלנים התמקחו והציעו הצעות מתחרות. אמי לא ידעה במה לבחור. אחרי היסוסים הלכו לשאול בעצתו של אפשטיין.

אפשטיין נחלץ לקרב האחרון.

בראשית דבריו חירף אפשטיין את הסרסורים המבקשים למצוץ את דמם של אלמנות ויתומים. הוא אמר שהמגרש שווה הון. שעות התהלך בחצר, מועך את העשב הגבוה, מודד באמת־העין את אורך המגרש, רתבו וגבהו. דוחק היה קיסס־עץ בין שיניו, עורך חישובים ותחשיבים. הוא שתה מים קרים והזכיר לאמי שבעבר הלא רחוק כלי־כך בנה יחד עם אבי ביצורים להגן על תל־אביב. נוסטאלגיה חלוצית ריחפה על שפתיו היבשות.

לבסוף שטח אפשטיין את תכניתו.

הוא יחזור לימי נעוריו, ישוב וינשום את ריח הסיד, פיו ינבח פקודות. הוא ישתה מים מן הצינור, יכוון את מכוניות־המשא. הוא יהיה פרעה המשגיח על בני־ישראל העצלים ועל הפועלים הערביים הבאים לעזרתם. תוך ארבעה חדשים, כך נקב, יצוץ כאן בית־דירות נהדר. הוא יטול רק דמי־סירחה והריוח שיפול לחיקה של אמי יהיה מכופל

ויבטיח את ימי זיקנתה.

אפשטיין לא נתן מנוח. אמי נכנעה.

כל היום הרעישו בחצר והגג שמעלינו רקד. נחילי אבק לבנבן מילאו את הסביבה ונדבקו אל רשתות החלונות. העצים עטו שיבה עגמומית. אפשטיין ניצל על המלאכה, עיניו היו כשני דובדבנים בשלים. הוא לבש מכנסי'חאקי קצרות וחולצה אפורה וחבש כובע־קש. אפשטיין היה רץ הנה והנה, מחלק פקודות, זועק בקול נחר, מתעצבן, מודד ושוקל—האיש של חלומותיו היפים, הנשכחים. מלא גאון היה כאילו הקים את פומפיאה מחורבותיה.

כתום החדש הראשון דעך. הוא לא עשה זאת בכוונה־תחילה. כמו שטענו כמה לשונות רעים, דוחק את אמי לעסק ביש ולחובות. האוויר כלה מריאותיו. הקימה בבוקר התישה אותו, והוא נע בחצר כצל רפאים מקומח. הוא לקה בשלפוחית־השתן כתוצאה משתיית מים חלודים. כספו אזל והוא התחיל לגלגל כספים. לאחר שכירסם את הסכונות אמי ואת הסכונותיו שלו נכנס לבית־החולים.

הוא נותח ב"רמב"ם" ושכב במיטתו צהוב כנר־שעווה מטפטף עד כלות. במבודח אמר כי שעה שהוא נכנס עתה לחדר הקטן ומצליח ללא כאבים נפתחים לפניו אפקים חדשים. כשיצא היה בא אל החצר בגניבה, משוטט בין החדרים ומבקש להטית את ראשו בקיר. לא היתה לו עוד תקומה. הוא נמלט מפני צלה של אמי והסתגר בבית־השימוש. חיכיתי לו ליד חמיצת הסלק.

"אתה כאן?" אמר.

"אתה לא שותה?"

הוא שתה.

"יש אנשים שעבדו קשה בארץ הזאת ומגיעה להם מנוחה", הוא אמר. "אני עשיתי מה שעשיתי, אין לי כוח עוד. לאבא שלי היו שתי אומנות גרמניות".

"כן", אמרתי.

"אתה כועס עלי?" שאל.

"לא", אמרתי.

"כמה נשאתם חייבים?"

אמרתי לו.

דומה היה כי אין מכוונת־תפירה בעולם שתוכל לתפור את פצעיו.

במאמץ אחרון הזדקף.

אילו הסכימה אמי היו מוצאים להם עכשיו מנוחה בחיק הבדידות הקשישה, ממתנינים לנכדים. הזכרונות כבר היו רחוקים מאד, שקועים במצולות מים. הם הבינו זה את זה. דברים רבים קישרו אותם. אני חיבבתי את אפשטיין, הם ידעו זאת.

תשוש מאד היה כשבא להודיע כי שילם את כל החובות וכי אמי לא יצאה נוזקה מן הענין. דיבורו היה כדיבור של בעל־הוב הבא מקץ ארבעים או חמישים שנה, לאחר שנשכח זכרו. לחסל את חובותיו ולמות בלב שקט.

אפשטיין ישב ודיבר רתח. הוא נשבע שהדבר לא קרה באשמתו. שבכל פינה של

חייו נפל לתוך מלכודת־עכברים, שידידותה של אמי היתה יקרה לו מכל. שוב חשבתי אם לא נחרד מן ההירהור מה היה מתרחש אילו הסכימה. אפשטיין לא ביקש את ידה. עכשיו היה נשוי לפליציה גרוסמן. הם גרו בדירה שכורה, מוגנת על־פי חוק־הגנת־הדייר, ושילמו רק עשרים־ואחת לירות לחודש.

אפשטיין הכיר אותה בשעת משחק־רמי בבית־החולים. היו לה שתי בנות ושבעה נכדים, שקראו לו "סבא נחמיה". הוא כיבד אותם בסופריות ונסע אתם לטייל ביערות־הכרמל, מתחפש לאדם קדמון. הבנות פקחו עין על ירושתה של פליציה, אבל הוא הצליח למכור את תכשיטיה כדי להחזיר את החובות ולצאת נקי מן הפרשה. פליציה היתה הולכת בוקר־בוקר לרחוץ ב"חוף השקט" וסחבה את אפשטיין, כדי שישחים וישאף אוויר צח. היא היתה עושה תרגילי־התעמלות ואפשטיין היה יושב בחול וקורא רומן. פליציה הקפידה על הדיאטה והוא התפרקד בעריסת דאגתה. לפעמים היה הולך אל הבית החדש, משקיף על העציצים הניצבים במרפסות ושואל לאיזה חיל אתגייס. פעם בשנה היה מופיע ומלווה את אמי לבית־הקברות. פליציה לקחה אותו להצגות־תיאטרון באידיש ואפשטיין נמצא צוחק מהצגות כמו "המוכירה העליונה" ו"נפלאות בוקארשט". הימים עברו עליו בניחות, מתובלים יוגורט וירקות טריים. לולא הזיקנה היה מאושר עד כדי בכי.

ביום נישואי הייתי ניגש אליו לפרקים. הוא הפליג בשבחי. לשכנים לשולחן אמר כי יכול היה להיות אבי, מזלי שלא קרה הדבר, ושאני בנו של אדם נהדר, זכרונו לברכה. "לאבא של הכלה יש בית־חרושת", אמר מישהו ברמז עבה.

"טוב מאד", אמר אפשטיין, "הלוואי ולי היה".

הוא חיסל אותם כחסל זבובים מטרידים ורקד עם אשתו טאנגו וקראקוביאק. שניגנו במיוחד למענו. פעמים דמע לתוך כף ידה של אמי.

"הוא בחור נהדר", אמר לכלתי הנבוכה.

"נחמיה, תפסיק לשתות קוניאק", עמדה אשתו על המשמר.

"אני חניכתי אותו מאז שהיה צוּציק", אפשטיין המשיך. "הראי איך הוא יצא!" לחייו שקעו לשתי גומות ושיניו היו תותבות כולן. הוא לא הביא מתנה ושאל היכן אגור. כשרקד עם אשתו היתה היא בוכה מדולדלת בקצה חוט. היה לה שפם חתולי ועור גס. הוא החליף בדיחות עם הצעירים שישבו לידו, מעורר סומק. שוב ושוב לקח בהגנב נתח דג מלוח מוקע על קיסם צבעוני.

כל התנהגותו הוכיחה כי עשוי היה להיות אב היודע לתת פורקן לאהבתו. כשנגרר אל המכונת היה שתוי כלשהו. או משים עצמו שתוי. הוא ליהג על ימי נעוריו בפאריז ועל הצרפתיות לבנות־הבשר. ברגע האחרון עוד ליחשש משהו באזני אשתי ועור פניה פרח בסומק עז.

יום אחד בצהריים עלה אפשטיין במדרגות לקומה השלישית כשהוא סוחב אחריו עגלת-תינוקות מצוחצחת. הוא בא מרחוק והדרך עייפה אותו. בתוך העגלה היה מוטל צעצוע-גומי, שהיה מצפצף כשלהצו על בטנו.

"את זה שמרתי בשבילך", אמר.

הוא שיקר. מן החנות לא נותר לו דבר. אפשר היה להבחין שגירד את תווית החנות. הוא ישב על כיסא במטבח וסקר את הריהוט החדש, מרחרח ככלב-צייד. הוא שאל אם יש לי לבניה.

"לבניה דווקא?"

"או יוגורט. זה מה שהרופא אמר."

"אני לא רואה אותך כאן."

אפשטיין הביט אל מאחרי גבו.

"גם אני לא. מזוג קוניאק?"

מזגתי לו מבקבוק שנותר מליל החתונה.

"איפה אשתך?"

"באוניברסיטה", אמרתי.

"אבא שלה משלם, הן?"

אמרתי שכן.

"יוצא מן הכלל", אפשטיין מזג עוד כוסית. "תמיד ידעתי שתסדר. לא כמוני."

"למה לא. הרי הסתדרת יפה מאד."

פתאום התפרץ ושפך את כל מרירתו. לבו היה בצע עכורה מלאה צפרדעים. הוא סיפר לי איוז מכשפה היא פ'ליצ'יה, החושבת שקנתה אותו בגלל תכשיטה, ועל פרשת הצוואה. אמי היתה אשה נהדרת, הוא אמר, בטיפשות הפסיד אותה. היום יכול היה להיות אחד מגדולי הקבלנים בארץ. זה לא קרה ואמי התנוונה ליד המכונה והשמלות של היקיות והגנדרניות. מה לא עשיתי בשבילה, יילל. הכל עשה: פשט את הרגל, ביטל תכניות נישואים, שם עצמו לצחוק, חיכה וחיכה עד שהזדקן, ביזבו את חייו.

יצור יקר. צריך היה לאספו ולהכניסו לתוך עגלת-הילדים. הוא היה עייף ומרוקן. לא יכולתי לומר לו כי למזלו הטוב סירבה האמי העקשנית. אילו הסכימה היה פורח באוויר ונופל רצוף-גפיים.

אפשטיין ירד במדרגות והסתלק. בוקר אחד של חורף הלך עם פ'ליצ'יה לימים. היא התעמלה על החוף והוא נכנס אל בין הגלים, מתמכר למגע המים הבאים מן הנילוס הכחול. גלים קטנים נשאו אותו. הוא ישב על כס שטוח, רחבי-ידיים, נוח, שטילטל אותו הנה והנה בלי שיחתור בידיו. בתוך ההנאה העצומה בא גל גדול והרכיב אותו על גבו, רץ כברת-דרך ארוכה לתוך הים. הוא ישב על קרוסלה וראשו הסתחרר. אפשטיין צעק מהשתוממות והתהפך על גבו, ידיו פשוטות לפניו. השמש באה מתוך המים באור-יקרות המאיר אי-שם בארמון המצולה. כעבור שעה מצאו אותו, עיניו פקרו חות לרוחה, כאיש שראה תהומות.